

به نام خدا

نیاق

غلامرضا اکرمی
استادیار دانشکده معماری
پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران

زهرا فتاح‌الجنان
الهه آزرمنژاد
ریحانه قدس

دانشجویان کارشناسی معماری دانشگاه دکتر شریعتی

سرشناسه: اکرمی، غلامرضا، ۱۳۳۱ -

عنوان و نام پدیدآور: نیاق / غلامرضا اکرمی ... او دیگران.

مشخصات نشر: قزوین: جهاد دانشگاهی، سازمان انتشارات، واحد قزوین، ۱۳۹۱.

مشخصات ظاهری: ب، ۲۳۵ص: مصور (رنگی)، جدول، نمودار؛ ۲۰. ۲۰ م

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۳۳۸۳-۳-۷

وضعیت فهرست‌نویسی: فیپا

یادداشت: غلامرضا اکرمی، زهرا فتاح‌الجنان، الهه آزرمنزاد، ریحانه قدس.

موضوع: نیاق

شناسه افزوده: اکرمی، غلامرضا، ۱۳۳۱ -

شناسه افزوده: جهاد دانشگاهی، سازمان انتشارات، واحد قزوین

رده‌بندی کنگره: ۲ن ۲۲/۲۱۲۳۳ DSR

رده‌بندی دیویی: ۹۵۵/۳۶۲۲

شماره کتابشناسی ملی: ۳۰۱۰۷۵۸

مکان انتشارات
جهاد دانشگاهی واحد قزوین

نیاق

تألیف: غلامرضا اکرمی

زهره فتاح الجنان

الهه آزر م نژاد

ریحانه قدسی

ناشر: جهاد دانشگاهی واحد قزوین

نوبت چاپ: اول - تابستان ۱۳۹۲

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ: پرک

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۳۳۸۳-۳-۷ قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان

کلیه حقوق کتاب برای ناشر محفوظ است.

پیشگفتار

کتاب پیش روی، حاصل کار نگارنده^۱ با یک گروه از دانشجویان^۲ درس روستا است که طی یک سال تحصیلی، در نیمسال دوم تحصیلی ۸۷-۸۸ و نیمسال اول تحصیلی ۸۸-۸۹ بر اساس برنامه‌ی دو درس روستا و ۱ و ۲ انجام داده‌اند. تبدیل گزارش درس روستا این کتاب با وقفه‌هایی پیش آمده، به بیش از سه سال به طول انجامید. زیرا اولاً - شکل گزارش باید تغییر می‌کرد. ۲- محتوای آن باید ویراستاری ادبی، علمی و دستوری می‌شد. دوماً؛ ۱- فرصت کافی برای نگارنده، برای کار مداوم روی کتاب فراهم نبود. ۲- همکاران دانشجو نیز با مشغله‌ی درسی، فرصت کافی و مداوم را برای آماده کردن کتاب نداشتند. علی‌ایحال همکاران دانشجو با راهنمایی‌های لازم و با رفت و برگشت‌های مکرر و خسته کننده، تهیه‌ی شکلی (فرمت) کتاب را شروع کرده و به انجام رسانیدند. ابتدا اندازه‌ی کتاب قطع رقعی پیش بینی شده بود. ولی بعداً به نظر رسید که قطع خستنی بهتر است. لذا قطع کتاب تغییر کرد. یک بار دیگر همکاران دانشجو مجبور شدند صفحه آرایی کتاب را عوض کنند. در همین حین محتوای کتاب توسط نگارنده اصلاح و تکمیل می‌شد. لذا همراهِ با آماده شدن شکل کتاب، فصل به فصل محتوای آن نیز مورد بازخوانی و ویراستاری ادبی، علمی و دستوری قرار می‌گرفت.

۱ - غلامرضا اکرمی؛ استادیار دانشکده معماری، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران و عضو هسته‌ی پژوهشی معماری روستایی دانشگاه شهید بهشتی. akrami@ut.ac.ir

۲- خانم‌ها؛ زهرا فتاح‌الجنان، الهه آرم نژاد، ربخانه قدس؛ دانشجویان کارشناسی معماری دانشگاه شریعتی تهران. تصاویر این دانشجویان خوب و ساعی در انتهای کتاب آمده است. کار گروهی این دانشجویان در بین ۱۳ کار انجام شده در آن دو نیمسال تحصیلی، بهترین کار شناخته شد.

البته لازم به توضیح است که تصاویر، شکل‌ها، کروکی‌ها و طرح‌ها به علت ضیق وقت تماماً کار کلاسی دانشجویان است و هیچ اصلاحی در آنها صورت نگرفته است. اما از آنجا که کتاب با شکل‌ها و تصاویر زیادی همراه است. در ویراستاری مطالب نوشتاری کتاب، اغلب صفحه آرای کتاب نیز که قبلاً توسط همکاران تنظیم شده بود، به هم می‌ریخت و به ناچار باید صفحه آرای نیز مجدداً تنظیم می‌شد. از این رو کار سخت و وقت‌گیری شده بود. به طوری که نگارنده را از صرافت آماده کردن کتاب انداخته تا نگفته نماند که دوستان همواره ادامه کار را تشویق می‌کردند. تا اینکه در فرصتی به سالیست سفری به قزوین موضوع این کتاب با برادران و دوستان خوب و صدیق آقایان مهندس رضا سامه^۳ و مهندس امیر دیزانی^۴ به میان آمد. از آنجا که روستای نیای استان و بلکه در شهرستان قزوین قرار گرفته است. آقای دیزانی استقبال کردند که کتاب توسط جهاد دانشگاهی قزوین چاپ شود و نگارنده را ترغیب کردند که کتاب را آماده چاپ کنم. از این رو باز شوقی دست داد تا یکبار دیگر به اتفاق همکاران دانشجویی که در اهتمام به اتمام و تکمیل کتاب بیندیم. کتاب حاضر حاصل این تلاش است. انتظار دارد خوانندگان عزیز نظرات و انتقادات سازنده‌ی خود را از نگارتدگان دریغ نکنند.

غلامرضا اکرمی

استان ۱۳۹۱

-
- ۳ - آقای مهندس رضا سامه؛ دانشجوی دکتری دانشکده معماری، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران و عضو بورسیه هیات علمی دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه بین الملل امام خمینی قزوین.
- ۴ - آقای مهندس امیر دیزانی؛ فارغ التحصیل کارشناسی ارشد مرمت دانشکده معماری پردیس هنرهای زیبا دانشگاه تهران و مدیریت وقت جهاد دانشگاهی قزوین.

صفحه	عنوان
الف و ب	پیشگفتار
۱	فهرست مطالب
۵	مقدمه
۷	بخش اول مطالعه وضع موجود روستا
۹	فصل اول موقعیت و پیشینه
۱۱	- موقعیت
۱۹	- ریزی روزگاری (پیشینه)
۲۲	- علت نامگذاری
۲۵	فصل دوم بررسی رشد روستا
۲۷	- جمعیت
۲۹	- سواد
۳۰	- معیشت
۳۴	- فرهنگ
۳۹	- خدمات
۴۴	- زیرساخت‌ها
۴۹	فصل سوم بررسی بافت کالبدی
۵۱	- مراحل توسعه
۵۲	- کاربری اراضی
۵۴	- کیفیت آبنیه

۵۶	- محدوده‌ی روستا	
۵۸	- شبکه گذرها	
۶۴	- کره‌ها	
۷۰	- مقاطع کالبدی روستا	
۷۵	بناهای عسومی روستا	فصل چهارم
۷۷	- معین	
۷۸	- مسجد	
۸۴	- مدرسه	
۸۸	- حمام	
۹۳	بررسی وضع موجود خانه در روستا	فصل پنجم
۹۵	- همسایگی	
۹۷	- همجواری	
۹۸	- بررسی خانه	
۱۰۱	- خانه‌ی شماره‌ی ۱	
۱۰۵	- خانه‌ی شماره‌ی ۲	
۱۰۹	- خانه‌ی شماره‌ی ۳	
۱۱۳	عناصر و جزئیات معماری	فصل ششم
۱۰۵	- پاچه	
۱۱۶	- جای بره	
۱۱۷	- کندو	
۱۱۸	- کرسی	
۱۲۰	- تنور	
۱۲۱	- ایوان	
۱۲۲	- حوض آبغوره گیری	

۱۲۳	- مطبخ	
۱۲۴	- در	
۱۲۶	- پنجره	
۱۲۸	- جزئیات معماری	
۱۳۵	برنامه ریزی، طراحی و ساماندهی روستا	بخش دوم
۱۳۷	تعیین وضعیت روستا در منطقه	فصل او
۱۳۹	- تعیین حوزه خدماتی روستا	
۱۴۳	- خدمات زیربنایی	
۱۴۷	- خدمات روبنایی	
۱۵۵	پیشنهادهای رشد روستا	فصل دوم
۱۵۷	- خدمات زیربنایی	
۱۵۹	- خدمات روبنایی	
۱۶۱	- خدمات فرهنگی	
۱۶۲	- معیشت	
۱۶۹	طراحی، اصلاح و ساماندهی بافت کالبدی روستا	فصل سوم
۱۷۱	- مقدمه	
۱۷۲	- تعیین جهت توسعه بافت	
۱۷۳	- تعیین محدوده‌ی کالبدی بافت	
۱۷۴	- جابجایی عملکردها	
۱۷۵	- اصلاح شبکه‌ی گذرها	
۱۸۴	- طراحی گره‌ها	
۱۸۷	اصلاح بناهای عمومی	فصل چهارم
۱۸۹	- مقدمه	

۱۹۰	- تغییر عملکرد مدرسه	
۱۹۱	- تغییر عملکرد حمام	
۱۹۳	- اصلاح مسجد	
۱۹۹	- ساماندهی قبرستان	
۲۰۱	طراحی خانه	فصا پنجم
۲۰۳	- مقاصد	
۲۰۴	- همجاری و همسایگی - بررسی الگوها	
۲۰۸	- الگوی گزینه همجواری و همسایگی	
۲۰۹	- طراحی و خد و همسایگی	
۲۱۱	- طراحی خانه	
۲۲۴	- سخن آخر در طراحی خانه	
۲۲۵	طراحی عناصر و جزئیات معماری	فصل هشتم
۲۲۷	- سازه‌های بناهای جدید	
۲۲۸	- جزئیات پی و سقف	
۲۲۹	- مقاوم سازی بناهای قدیمی	
۲۳۰	- جزئیات رخیام	
۲۳۱	- جزئیات کلافیندی	
۲۳۲	- جزئیات اتصال تیر و ستون	
۲۳۵		سخن آخر

مقدمه

درس روستا یک کار گروهی و جمعی است. در درس روستا دانشجویان ملزم هستند؛ گروه-های کاری ۲ تا ۴ نفره تشکیل داده و یک روستا را در سطح کشور انتخاب کرده و بر اساس برنامه‌ای که در ابتدای هر نیمسال تحصیلی توضیح داده می‌شود، آن روستا را در طول نیمسال تحصیلی مطالعه کنند. در پایان هر نیمسال آموزشی، دانشجویان حاصل کار گروهی خود را در قالب یک دفترچه به ابعاد ۳۵ در ۵۰ سانتیمتر تحویل می‌دهند. در طی نیمسال، گروه‌ها به صورت کار خود را در کلاس ارائه داده و اشکالات کار به آن‌ها گوشزد و راهنمایی می‌شوند. بدین ترتیب دانشجویان در طول یک سال تحصیلی (یک نیمسال روستا ۱ و یک نیمسال روستا ۲) با روستا روبرو می‌شوند. برای مطالعه روستا، دانشجویان ناچار هستند در هر نیمسال چندین بار به روستا سفر کرده و اطلاعات و نقشه‌های مورد نیاز را برداشت کنند. سپس آن‌ها را پیاده کرده و مرتب کنند و در کلاس به نمایش بگذارند و توضیح دهند. بدین صورت تمامی دانشجویان با کار گروهی دیگر مطلع می‌شوند. علاوه بر این همه‌ی دانشجویان در بحث‌های کلاس شرکت می‌کنند و چه بسا با اظهار نظراتشان همدیگر را راهنمایی می‌کنند. مباحث و ایده‌های مطرح شده باعث باز شدن ذهن دانشجویان می‌شود و بدین ترتیب دانشجویان زنگ از ایده‌های بدین بهره می‌گیرند. بیان و ارائه‌ی مطالعات و ایده‌ها باعث توسعه فکر و ذهن دانشجویان شده و هر گروه با ذوق و شوق در صدد ارائه‌ی کاری نو، خلاقانه و بهتر است. کار روستا فرصتی است برای دانشجویانی که الفبا و پایه و اصول طراحی را خوب آموخته‌اند تا تبحر و استعداد خود را در ارائه‌ی یک کار مطالعاتی و طراحی واقعی بیازمایند و هنر و ابتکار خود را به نمایش بگذارند. از مسایل فنی و حرفه‌ای گذشته، کار گروهی آموزنده است. اصولاً کار طراحی معدودی یک کار گروهی است و یک معمار باید قادر باشد خودش را با کارفرما، مهندس سازه، مهندس سیستمات، مهندس برق و.... هماهنگ کند. حتی در بعضی مواقع طراحی یک معماری بایستی نیازمند چند معمار طراح صورت پذیرد. لذا یک معمار باید توان تعامل و تحمل ایده و فکر دیرین و حتی ایده-های مخالف و متضاد را داشته باشد. بهره گیری از ایده‌های مختلف و پروراندن یک ایده‌ی نو و جدید، خود یک توانایی محسوب می‌شود که یک معمار طراح باید داشته باشد.

کتاب حاضر نیز کار یک گروه از دانشجویان با ذوق و با انگیزه‌ی درس روستا در دانشگاه شریعتی است که واقعاً با علاقه، پشتکار و صمیمیت گروهی شکل گرفته است. صمیمیت و رفاقت گروه یکی از رمزهای موفقیت دانشجویان در درس روستا است. شاید باید بگوینم که یکی از هدف‌های درس روستا که ناشی از روش کار است، مشارکت دادن دانشجویان در کار گروهی و تمرین تشریک مساعی فکری و یدی در کار مطالعه و طراحی است. این کتاب تماماً حاصل مطالعه و کار میدانی یک گروه دانشجویی با راهنمایی و هدایت و پشتیبانی فکری و برنامه‌ای نگینده است. لذا مطالعه‌ی منابع و کتابخانه‌ای در تهیه‌ی مطالب کتاب یا صورت نگرفته یا ضعیف است. لیکن همه‌ی اطلاعات مستند و متکی بر برداشت‌های حضوری و میدانی دانشجویان و سابقه با واقعیت است. البته واقعیت زمان مطالعه، زیرا قاعدتاً باید در این چند سالی که مطالعه‌ی روستا گذشته، در روستا تغییراتی اتفاق افتاده باشد. از این رو اعتبار مطالب مربوط به رویه‌ی نیای در حد مطالعه‌ی دانشجویی است.

آنچه بیشتر در ارانه‌ی این کتاب دیده می‌شود، در وهله‌ی اول ارانه‌ی برنامه و روش مطالعه در درس روستا و توجه به مسائل آموزشیات روستا در این درس است. چنانکه ساختار کتاب و فصل بندی کتاب کاملاً بر اساس برنامه درسی شکل گرفته است. در وهله‌ی دوم نوع ارانه و بیان مطلب، تعامل، هماهنگی بین دانشجویان و ذوق و شوق دانشجویان در درس روستا است. چنانکه در ارانه و نحوه‌ی بیان گرافیک دانشجویان مستتر است. بهمین لحاظ در نقشه‌ها، کروکی‌ها و تصاویر دانشجویان هیچ دخل و تصرف صورت نگرفته و عیناً استفاده شده است. فقط کار به صورت کتاب تنظیم شده و مطالب بیشتری به آن اضافه یا تصحیح شده است. یقیناً این کتاب بی نقص نیست. ولی هر کار ناشی هم مستحق قدردانی و تشویق است. لیکن یکی از راه‌های قدرشناسی از هرکاری، انتقاد است. کار و گوشزد کردن ضعف‌ها و اشکالات آن است. نگارندگان منتظر قدرشناسی و تشویق شما خوانندگان گرامی، بویژه دانشجویان عزیز هستند.

غلامرضا اکرمی

تابستان ۱۳۹۱